

La formació per a les unitats d'elit de la Guàrdia Civil

MAXIMILIANO LASÉN PAZ

Coronèl de la Guàrdia Civil. Estat Major de la
Subdirecció General d'Operacions

111

*«Que la pluja caigui a pòc a pòc en els sembrats
i l'aire passi com una estesa mà
suau i molt benigna damunt els amples camps.
Que Sepharad visqui eternament
en l'ordre i en la pau, en el treball,
en la difícil i merescuda
llibertat.»*

(Salvador Espriu. *La pell de brau*, XLVI)

1. INTRODUCCIÓ

L'itinerari d'aquesta exposició parteix de la referència als principis de funcionament d'aquestes unitats que orienten el disseny del seu currículum, principis que cal assegurar en el període de formació per continuar mantenint-los en l'activitat i en la vida quotidianes; tot seguit s'exposaran les condicions generals de demanda dels seus elements de qualificació i la problemàtica relativa a la formació que comporten aquests tipus d'unitats, i, després d'una succinta descripció del sistema d'ensenyament de la Guàrdia Civil, se situarà el lloc de l'ensenyament d'especialització i, en aquest punt, la particularitat de la formació per als grups amb més especialització o unitats d'elit, si hom vol anomenar-les així, ja que la pràctica habitual del cos és evitar els adjectius o les autoqualificacions que puguin semblar excessius. Però en aquesta exposició es recollirà amb la denominació d'unitats d'elit el conjunt d'unitats que requereixen en els seus efectius una especialització professional o unes qualificacions superiors a les normals.

El sistema d'ensenyament del personal —per bé que té una continuïtat en el temps (de la formació inicial es passa a la de perfeccionament per continuar amb la formació permanent)— s'aproxima tant com es pugui, en el cas de l'ensenyament d'especialització, al moment de l'inici de la professió, per poder comptar

d'aquesta manera amb més temps d'aprofitament i amb l'alta motivació del neo-professional que li permeti superar els condicionaments forts de la preparació i de l'exercici posterior del servei especialitzat, que requereix, a més, una resocialització professional particular.

2. ELS PRINCIPIS

Hauria de ser fàcil explicar a una policia hereva dels Mossos d'Esquadra en què consisteix la formació del personal d'elit policial: n'hi hauria prou de completar l'anàlisi de la seva història, quins principis va seguir la família Veciana de Valls des del 1719 per aconseguir formar un cos amb un prestigi i una eficàcia reconeguts, veritable elit entre els cossos policials procedents de l'Antic Règim, que en la data de fundació de la Guàrdia Civil (1844) havia aconseguit la seva màxima expansió.¹

Cal destacar tres aspectes en l'èxit del seu servei: el reclutament de voluntaris de l'exèrcit, que garantia una formació de base per a les seves tasques de donar seguretat; una divisió especialitzada del treball policial: *vereders* (de *vereda* —dreuera—, s'encarregaven de portar amb diligència i velocitat el correu i les ordres oficials), rondes volants (seguretat en els camins), zeladors de gitanos, contraban..., i la importància que es va donar en el cos a la informació: era notable el secret dels seus components i la seva xarxa d'informadors. I una gamma universal de tasques policials en l'àmbit rural o urbà: seguretat de palaus oficials, presons i fàbriques de sal, ordre en festes, persecució de desertors i reus fugitius, escorta de particulars, auxili a recaptadors d'impostos, evitar la propagació de la febre groga... (Oterino Cervelló, 1971). La Guàrdia Civil va adoptar un model similar de competències per a tot el territori nacional.

Aquesta aproximació històrica ja permet induir alguns principis per a la formació d'unitats d'elit: a) un reclutament adaptat al desenvolupament de les comeses, b) divisió o especialització del treball policial, c) trets deontològics específics de la unitat adaptats a la funció, com ara el secret, i d) la seva modernitat, en adoptar una gamma universal de serveis a la comunitat.

De la formació d'unitats d'elit que han obtingut èxit és bo recordar:

- a) la relació afectiva que unia els seus components (les germanies de guerrers grecs, el seguici que duia al camp de batalla la «llança» medieval, o «*l'esprit de corps*» que introdueix Mauricio de Nassau, basada en antecedents romans);
- b) la innovació de la instrucció reglada del soldat i l'obertura de l'acadèmia militar per formar els seus oficials (McNeil, 1988, 148);
- c) la professionalització del policia, com a continuació de la professionalització del soldat, de qui hereta la missió de pacificar, en un procés que comença amb

1. Armando Oterino Cervelló (1971, 109-110) recull que el 1844 el seu desplegament abastava quaranta poblacions mitjanes i petites, excepte la de Barcelona, situades en punts neuràlgics de pas des de les quals dominava les vies més importants de comunicació del Principat, i que tenia uns efectius d'un comandant, catorze caporals, vint-i-sis subcaporals i quatre-cents setanta-quatre mossos.

la creació dels exèrcits professionals a l'edat mitjana, després permanents del príncep, que es revelen útils també per garantir la seguretat del rei absolutista, derrotant els conflictes socials, cosa que va afavorir un nivell de pacificació més gran en la societat de l'edat moderna (McNeil, 1988);

- d) l'invent de la disciplina, correlativa a la instrucció en ordre tancat, palesada també per Foucault com a factor de modernitat, juntament amb la vigilància jeràrquica, a *Vigilar y castigar*;
- e) els exèrcits nacionals dels revolucionaris francesos, en ascendir els caporals i els sergents als llocs d'oficials, vacants per l'exili d'aquests darrers, descobriren el 1792 la importància de la promoció interna per a l'estabilitat i la cohesió de les unitats (McNeil, 1988, 211);
- f) la troballa de la racionalitat burocràtica de la violència organitzada amb l'afegit de la planificació de les accions pels estats majors;
- g) un tipus d'unitats especials amb una o dues de les característiques de constituir la guàrdia de *corps* (els «immortals» del rei persa, els pretorians dels emperadors romans...) i de ser estrangers (els mamelucs de Napoleó, la «guàrdia mora» de Franco, els *gurkhas* de l'exèrcit britànic...) amb les notes de professionalitat, agressivitat, aïllament i fidelitat al cap;
- h) la importància de la innovació tecnològica en l'adquisició de noves pautes d'organització i conducta adaptada.²

113

Caldria afegir que quan els exèrcits del rei comencen a mostrar la seva incapacitat per garantir l'ordre intern a partir de l'última dècada del XVIII, l'Anglaterra de Robert Peel ofereix, el 1829, una fórmula nova de policia professional per a l'àrea de Londres —els *bobbies*—, diferent de les gendarmeries pel que fa al recurs a l'ús de la força, d'acord amb els criteris d'utilització de la mínima força, de servei de caràcter preventiu, tracte natural a la població, sense armes ni cap privilegi especial, i amb neutralitat política, combinada amb l'augment del prestigi i de la seva estratègia de «guanyar fent veure que es perd», no sense suportar la resistència conjunta de la *gentry* i dels treballadors radicals (Reiner, 1992; Ballbé, 1983, 150-152).

Considerant que la Guàrdia Civil serveix de base de socialització i d'aprenentatges a la unitat d'elit, en la qual se sobreposen les noves adquisicions d'aquests efectius, és menester continuar el discurs històric per detectar principis d'organització i conducta que encara persisteixen com a funcionals en el cos, creat per Ahumada amb vocació de cos armat d'elit de l'exèrcit (López Garrido, 1982, 89-99) per a «la conservació de l'ordre públic, la protecció de les persones i les propietats, fora i dins de les poblacions, i per a l'auxili que reclami l'execució de les lleis,³ recuperar la seguretat en els camins i prestar auxili a qui en demanés o estigués en perill» (art. 32 del Reglament del servei, 1844). També parteix d'un reclutament de veterans de l'exèrcit i de les milícies nacionals, ja que carrega la primàcia

2. Leitmotiv de l'obra de McNeil (1988).

3. De l'article 1 del primer Reglament per al servei de la Guàrdia Civil, aprovat per la Reial ordre de 9 d'octubre de 1844.

en l'ús de la «força» per a la funció pacificadora en escollir el model de les gendarmeries (Ballbé, 1991; Martínez García, 1996); selecciona els seus oficials, els remunera per sobre de l'exèrcit, es preocupa de dotar-los d'una formació de caràcter permanent, superior a l'entorn analfabet del país —al voltant del 75 %—, i els dota d'un codi deontològic i unes normes de conducta que generaran una subcultura particular: amb l'honor per divisa, centrada sobre la vida corporativa del *puesto* i dels mateixos companys, amb un principi d'autoritat paternalista per guanyar la confiança dels subordinats i un concepte rigorós de la disciplina (definit en l'article 1 del capítol VI del Reglament militar de 15 d'octubre de 1844),⁴ bolcada al treball professional,⁵ distanciada de la població a la qual serveix, formant individus circumspectes en el seu tracte: correcte amb el ciutadà i respectuós envers les persones amb autoritat; a la fi, per formar «un cos que sigui respectable i, essencialment, conservador, en el qual trobés la societat la protecció que li és deguda...», per a la qual cosa és indispensable que «sigui un model de totes les virtuts polítiques i militars» (Martínez Ruiz, 1976, 33).

Aquests trets estructurals es van desenvolupant en els deu primers anys de mandat d'Ahumada, sintetitzats a la Cartilla, aprovada per la Reial ordre de 20 de desembre de 1845, que dona unitat a l'estil de conducta del cos en dictar en el seu capítol I, de prevencions generals per a l'obligació del guàrdia civil, regles que comencen amb la de l'honor com a divisa, continuant per les maneres, la imatge i el tracte, fins als comportaments en el servei: serè en el perill, prudent sense debilitat, ferm sense violència, no temut sinó pels malfactors, un pronòstic feliç per a l'affligit, no admetre mai remuneració pel servei prestat, les seves primeres armes han de ser la persuasió i la força moral... Aquests conceptes eren recordats o reorientats amb les circulars que elaborava el mateix Duc, vigilant de la seva implantació progressiva, per corregir els desviaments; conceptes que han arribat fins avui incorporats en els reglaments successius, ja que les «institucions no es construeixen en un dia» (Dahrendorf, 1994, 176).

Ahumada va aconseguir dissenyar i crear una institució disciplinada, dòcil, instrumental en mans de qualsevol govern. Aquest èxit professional salva la supervivència del cos en els canvis polítics: 1854 (bienni liberal), 1868 (la Gloriosa), 1873 (Primera República), 1875 (la Restauració), 1931 (Segona República), 1940 (Guàrdia

4. «La disciplina, que es el elemento más principal de cualquier cuerpo militar, lo es aún y de más importancia en la Guardia Civil, ya que la diseminación en que ordinariamente tienen que encontrarse sus individuos hace más necesario en este cuerpo articular el más riguroso cumplimiento de sus deberes, constante emulación, ciega obediencia, amor al servicio, unidad de sentimientos y honor y buen nombre del Cuerpo. Con estas consideraciones, ninguna falta es disimulable en los guardias civiles.»

5. En la memòria de la revista d'inspecció de l'any 1897 del general secretari Montes Sierra als terços 9è, 12è i 13è, text conservat a l'Arxiu General Militar de Segòvia, s'expressa, entre altres qüestions invariables en la professió de guàrdia civil després de cent anys: «El detenido estudio que acabo de hacer demuestra que se hallan recargados de servicio, que si se cumple es a fuerza de excesivo trabajo, y por tanto, de manera no tan perfecta como se quisiera; que el descanso no guarda relación con las fatigas»... «Los tiempos con sus mudanzas y las costumbres con sus exigencias han modificado las facultades y deberes del Guardia... requiere hoy ir provisto de no escaso caudal de conocimientos legales, y más que de los riesgos contra el criminal, ha de procurar cubrirse de los riesgos de las responsabilidades... Menester es el empleo de un tiempo prudencial dedicado al estudio, después ilustrado en las academias diarias...».

Civil Nova), 1978 (Constitució democràtica),⁶ fins al moment actual, en què sembla que el camí de la història o del mercat, segons explica Heller (1994, 119 i 155 i sq.), torna a restablir, sobre el fons de la globalitat econòmica planetària, el control dels poders locals sobre els seus àmbits propis en detriment del poder central, exercint un control social que es legitima sobre paràmetres més d'identitat (Dahrendorf, 1994, 97-98) que el dels estats plurinacionals, i en el qual la policia local i/o de la comunitat compleix el servei de reforçar la legitimació de la seva autoritat immediata. Per tot això, constitueix avui una ironia històrica la proposta d'Ahumada del desplegament a Catalunya,⁷ tanmateix rebutjada per Narváez en nom de la mateixa prudència i del respecte i el valor que atorgava (Dahrendorf, 1994) a les institucions, en aquest cas els Mossos d'Esquadra, que van continuar la seva funció policial fins que el Govern revolucionari va dissoldre'ls el 1868.

115

6. El 1854 va arribar a plantejar-se la dissolució del cos, que pateix una reducció i cessa Ahumada. El general Facundo Infante, president del Congrés i, simultàniament, inspector general del cos, el defensa amb l'argument de la seguretat assolida en els camins, intransitables deu anys abans per l'abundància de bandolers. Primera modificació dels uniformes.

El 1868, la defensa de l'ordre a Madrid acaba amb la liquidació de la Guàrdia Civil Veterana, unitat de policia urbana (i bombers) formada pels guàrdies «cansats» (és descriptiu el terme de l'esgotament físic dels guàrdies civils d'una edat determinada que procedien dels *puestos* rurals), que va ser aquarterada a Leganés, fet que va originar la primera unitat de reserva del comandament (Lasén, 1995, 172-175).

El 1873, malgrat les opcions pro Milícia Nacional, havent de fer-la servir per afrontar els nombrosos desordres, Pi i Margall li dona suport en l'Ordre circular de 18 de juny de 1873: «*La Guardia Civil ha sido, como debía, el brazo de todos los gobiernos...*». El 2 d'agost de 1873 s'aprova una llei «*para que la fuerza de la Guardia Civil aumente hasta 30.000 plazas*» (Ballbé, 1983, 218-219, notes 53 i 54).

La Restauració de 1875 va suposar un creixement quantitatiu d'efectius i una expansió tant territorial com funcional de la Guàrdia Civil, però s'acompanya amb la responsabilitat de combatre els radicalismes de les classes treballadores emergents en un ambient polític cada cop més deslegitimant, en què es perden els territoris d'ultramar, es desencadenen les identitats nacionals particulars i es potencien ambients revolucionaris, i el país entra en el segle XX sense pacificar, darrere un bel·licós XIX. La recepta espanyola d'opitar per la «força» es revela inoperant; la Guàrdia Civil pateix una militarització extrema quan s'incorpora a l'Exèrcit per la Llei constitutiva de 1878, que modifica el seu estatus de 1844 (Llei que, a més, encarrega a l'Exèrcit de defensar la pàtria dels seus enemics interiors), i l'Exèrcit es converteix pràcticament en l'únic aparell policial disponible —com a principis del segle XIX—; el fracàs de la política de pacificació serà l'última Guerra Civil, i el cos, amb la pèrdua de popularitat amb la monarquia i paradigma del poder cec que el fa servir (Lorca: *Romancero gitano*, «El teniente coronel»), també s'esquinçarà en la contesa.

El 1933, en suprimir-se el Ministeri de la Guerra, la Guàrdia Civil passa a dependre del Ministeri de Governació, la Direcció General es transforma en Inspecció General, hom li treu els seus símbols monàrquics, es financia pressupostàriament el Col·legi de Guàrdies Joves per reclutar cinc-cents guàrdies anuals, s'augmenta el sou dels efectius en un 50 % sobre el de les mateixes ocupacions militars i se'n modifica l'uniforme.

El 1940 també va estar a punt de ser dissolta, però es crea la Guàrdia Civil Nova mitjançant l'aglomeració del personal procedent del Cos de Carrabiners, menys de quinze mil homes, uns deu mil suboficials procedents de la Guerra Civil amb menys de trenta mil guàrdies civils, després de les depuracions oportunes. Hom la dota d'un Estat Major d'Exèrcit que la dirigeix fins al 1991. Es canvia l'uniforme. El 1944 se celebra el centenari del cos. La penosa batalla contra els maquis de 1945 a 1951 forja la nova disciplina de caràcter totalitari.

El 1978, l'article 104 de la Constitució atorga una missió de nou abast al cos; la Llei de policia de 1977 el desallotja de les poblacions de més de vint mil habitants. El cos respon amb disciplina en la transició i en la lluita contra ETA, malgrat el 23-F. El Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE) descobreix la docilitat i la instrumentalitat de la Guàrdia Civil, per la qual cosa la hi deixa a la seva pròpia evolució. El 1986 rep el seu primer director general civil; en el seu mateix govern se substitueix l'Estat Major del cos pel polític i el seu *staff*. El cos evoluciona cap a l'especialització de les funcions atorgades a la LOFCS.

7. De l'informe a Narváez de 8 de juny de 1844: «...*convencido como siempre lo he estado y a V.E. consta de la gran fuerza moral que tienen los Mozos de Escuadra en el interior del Principado, la cual*

Els més de cent cinquanta anys de servei adaptant-se als canvis de la societat espanyola (Heller, 1994, 115 i 146; Dahrendorf, 1994, 161)⁸ donen a la Guàrdia Civil una saviesa històrica⁹ que no és als manuals i que es transmet horitzontalment en l'experiència de la vida i el servei dels seus components (Dahrendorf, 1994, 153), saviesa que, juntament amb la formació de base i l'especialitzada (Reiner, 1992, 77-78), proporciona aquesta excel·lent adaptació de les unitats del cos al compliment de les seves funcions (Elías, 1994, 184 i 214), reconeguda a l'Estat o a l'estranger, com testimonia el ràpid prestigi assolit per la seva tasca en les operacions de manteniment de la pau de l'ONU (Organització de les Nacions Unides). La unitat d'elit, en recollir l'experiència del medi professional en què s'insereix, aprofita el coneixement informal heretat, com els jugadors que s'integren en equips antics; és per això que el concepte de *coaching* (García de Sola, 1997, 28) per liderar-les és doblement pertinent i constitueix el pla d'estudis ocult de la formació de les unitats de la Guàrdia Civil.

3. CONDICIONS

Les unitats d'elit es configuren per una sobrequalificació dins del cos o respecte d'altres cossos policials, o bé per un prestigi que atribueix qualitats extraordinàries a allò que és el simple resultat d'una organització eficaç o d'una manipulació mediatitzada ben administrada (Reiner, 1992, 172).

En el cas que obeeixi a la seva qualificació, pot ser a raó de:

- la rellevància o el risc de la missió a què es consagra (són els grups o les unitats especials d'intervenció, les unitats antiterroristes)
- la utilització d'uns mitjans o una tecnologia sofisticats que suposa un domini de sabers, habilitats i procediments tècnics no habituals en la institució (helicòpters, equips de busseig...)
- la realització de la missió en un ambient específic que exigeixi tècniques i materials propis (muntanya, subsòl, mar, carretera...)
- l'aprofundiment o l'especialització en la tasca policial comuna (els grups de transports, fiscals...)

necesitaría la Guardia Civil o cualquier otro cuerpo que los sustituyera, largo tiempo para adquirir, íntimamente persuadido de la gran conveniencia de respetar las tradiciones de los pueblos y las instituciones ya acreditadas antes de sustituirlas por otras nuevas...», i a continuació proposa «...que por ahora e interín la Guardia Civil adquiere el debido prestigio en los pueblos, continúen las Escuadras de Cataluña con la organización, vestuario, pie y fuerza que en el día tengan, ... proponiéndose cada año ir aumentando una Compañía o mitad de la Guardia Civil y disminuyendo los Mozos de Escuadra, conforme la Guardia Civil fuese acreditándose echando las raíces consiguientes en el país y sustituyendo en todos los cometidos a las Escuadras» (Oterino Cervelló, 1971, 130).

8. Dahrendorf (1985) sosté que «si volem ser lliures, hem de treballar amb les institucions i dins d'elles, donant-los forma una vegada i una altra en aquest procés, és a dir, construint-les a imatge de les oportunitats de llibertat que se'ns obrin en un moment determinat».

9. Encara que Hirschman (1995, 26, nota 6) recull de Secrist (1933) que «sobre un llarg període, les empreses han tingut al començament un alt nivell d'èxit, tindran tendència en general a declinar...», posteriorment indica: «...el greu problema que suposa la incompetència i el deixar-se anar que caracteritzen massa sovint la direcció de les grans empreses» (Hirschman, 1995, 95).

Aquesta sèrie de necessitats d'especialització d'elit pressuposa una varietat important en els requisits de formació, que, a més dels continguts de la diversitat de tasques, s'estableixen d'acord amb la diferent estructuració de la unitat i el tipus de conducta que requereixen els seus components, adaptada, d'una banda, al maneig dels materials, procediments, tècniques i tàctiques emprades, i, d'una altra, als requisits de tipus deontològic que han d'observar (Domínguez-Berrueta *et al.*, 1997, 13 i 347-348); és a dir, amb el llenguatge dels recursos humans, han de disposar de les «competències» necessàries per a l'èxit a la seva feina (García de Sola, 1997, 33).¹⁰

Aquestes conductes adaptades s'han d'exposar i ensinistrar, aprehendre-les —al mateix temps que es du a terme l'aprenentatge teòric i pràctic—, mitjançant una programació transversal que acompanyi les diverses matèries i fases dels cursos o ensenyaments, per a la qual cosa cal que l'aspirant tingui l'aptitud bàsica necessària per adquirir-les. Cosa que no sembla ser la norma.¹¹

117

4. PROBLEMÀTICA

És oportú plantejar la problemàtica d'aquestes unitats d'elit en un moment en què es qüestiona l'eficiència dels sistemes policials heretats i es busquen fórmules noves que s'adaptin més als canvis socials de la postmodernitat, com plantegen Morgan i Newburn (1997) per a la Gran Bretanya i Erbes i altres autors (1992) per a Europa.

En aquests temps de racionalitat econòmica cal fixar-se en el cost d'aquestes unitats, amb una pluralitat de determinacions:

- a) durant el període de formació, pels materials que hi utilitzen, per la durada de l'aprenentatge, pel risc personal o d'avaría o destrucció dels materials d'ensinistrament, per la qualificació dels instructors o professors, per les instal·lacions i els mitjans logístics;
- b) a la unitat, pel manteniment de la qualificació, per l'adaptació a les innovacions tecnològiques i, si escau, pel temps insuficient d'activitat i pels resultats no satisfactoris que n'obtinguin, a la qual cosa s'ha d'afegir la dotació de mitjans de la unitat i les despeses fixes d'instal·lació i funcionament.

10. Faig meves per a la Guàrdia Civil les dotze constatacions que per a la policia francesa presenta la Societat Interface el 1983 (Monjardet, 1996, 219-220) i que representen disfuncions profundes: es compleixen moltes tasques sense ser multicompetents, les tècniques i les modalitats de prevenció són imprecises i mal conegudes, confrontats a una delinqüència de formes canviants, mancats d'eines de comprensió del seu entorn, l'acumulació d'escrits els aparta de les seves veritables missions, hi ha divergència sobre l'eficàcia dels estils de comandament i els responsables dels serveis no estan en condicions d'assegurar la seva funció de gestors, entre d'altres.

11. D'acord amb l'estudi de la Consultora B&G Caliper sobre més d'un milió de persones de vint-i-dues mil companyies al llarg dels seus trenta-cinc anys d'història, en el qual s'afirma que el 80 % dels professionals estan situats en llocs erronis, és a dir, només el 20 % estan on poden acomplir plenament el seu potencial, cosa que té per corol·lari el malbaratament de recursos en formació com a conseqüència de la gestió deficient del personal (García de Sola, 1997, 33), fenomen que es dona també a la nostra institució encara que no està quantificat.

Tot això exigeix una reflexió prèvia a la creació de la unitat d'elit per garantir-ne l'entrenament i l'ocupació suficients o adjudicar-li serveis alternatius que justifiquin el seu cost, llevat que es consideri políticament rendible i no es repari en les despeses (Morgan i Newburn, 1997, 132).

El reclutament del personal idoni no és fàcil d'assolir ja que, amb la variada gamma de qualificacions de base pertinents i amb el fi que doni resposta a les exigències del servei, per pertànyer a la unitat d'elit calen uns incentius superiors que no pas per als llocs de treball del cos d'on provenen.

L'ensinistrament és continu —no acaba amb el període de formació inicial—, tant perquè cal respondre amb eficàcia a les demandes de servei com perquè s'ha d'adaptar a tècniques i mitjans nous, i també perquè s'aprèn dels errors d'interacció (Reiner, 1992, 111; Monjardet, 1996, 138); tot plegat fa que calgui modificar les pautes d'entrenament, tàctiques, etc. i mantenir dins dels paràmetres constitucionals les tècniques agressives i les actuacions «proactives» que constitueixen el bagatge principal de la seva activitat professional especialitzada (Deflem, 1992).

La globalització econòmica i el defalliment de l'Estat del benestar, amb les seqüeles de precarietat en l'ocupació, els conflictes regionals amb la seva cort de desplaçats, la nova delinqüència organitzada... impliquen un recurs generalitzat a polítiques de «lleï i ordre», considerades militaritzadores de l'acció policial (Reiner, 1992, 6), i fan incrementar els especialistes en coherència amb aquesta política¹² (malgrat les demandes de serveis d'una altra índole i de la constatació que és la col·laboració ciutadana la que afavoreix més l'esclariment dels fets delictius); aquesta situació fa requerir més formació per al policia i també instrucció superior (Reiner, 1992, 78).

Un problema del qual cal emparar-se des de la creació de les unitats d'elit és el de la desqualificació, amb un vessant triple:

- a) de la resta de les unitats, que es desinteressen dels serveis que ja tenen un «responsable» notori, eficaç, de prestigi, més ben remunerat... (Hirschman, 1995, 40 i sq.);
- b) de la mateixa unitat, que tendeix a reduir el seu camp de competència, a posar condicions cada cop més restrictives per a la seva intervenció;
- c) al mateix temps, paradoxalment, la unitat pretén ser el guardià monopolitzador del saber especialitzat, fet que reforça la desqualificació de la resta del cos en la seva àrea de competències.

Un altre problema és el de la defecció del personal qualificat cap a altres unitats o institucions, amb la qual cosa es perd la inversió realitzada, i si la defecció és massiva fa paraitzar el servei que presta per reconstituir-la. Aquesta situació se sol donar quan «el recurs a la paraula» ha estat inútil davant la passivitat o la falta de canals efectius per prendre decisions de la institució (Hirschman, 1995, 190).

12. La seqüència de creació d'unitats especialitzades a la Guàrdia Civil s'accelera cap als anys vuitanta amb el perfil següent: 1844, Cavalleria (encara n'hi ha un esquadro a l'ARS); 1913-14, Batalló Ciclista; 1922, Conductors; 1928, Transmissions; 1940, Fiscal, Informació i Armament; 1951, Cinològic; 1959, Trànsit; 1972, Informàtica; 1973, Helicòpters; 1979, Desactivació d'Explosius; 1981, Muntanya; 1982, Policia Judicial; 1983, Intervenció d'Armes; 1986, Servei Marítim; 1988, SEPRONA.

Una altra qüestió important és el control intern i extern d'aquestes unitats (Rico, 1983, 220-233). El primer exigeix l'elecció acurada dels seus comandaments —com exemplifica Ahumada—, els quals han d'imposar unes regles de funcionament que incitin a mantenir l'eficàcia, no solament dins de la legalitat de l'acció conjuntural (Monjardet, 1995, 37 i sq.) sinó també sense desentocar l'objectiu final de la funció policial de protegir el lliure exercici dels drets i les llibertats i garantir la seguretat ciutadana, en lloc del prestigi propi, de la unitat o del cos o, fins i tot, la satisfacció del deure complert, que suposa el lliscament cap a una «inversió de fins» que descriu Monjardet (1995, 214-217) i examina Reiner (1992, 207 i sq.).

En canvi, el control popular extern d'aquestes unitats, que no tenen una presència continuada ni tampoc davant dels mateixos públics, és més lleu, per la qual cosa el Defensor del Poble hauria de prestar una atenció especial a les seves intervencions, per reforçar així el control que es du a terme mitjançant la reglamentació de les seves funcions, el rellevament de comandaments o personal, o mitjançant la inspecció, la investigació i l'avaluació de la unitat; en definitiva, per evitar les «relliscades» o les «contaminacions» (Monjardet, 1995, 22 i 49-51; Morgan i Newburn, 1997, 129-130) que pot comportar la manca d'una altra perspectiva que la que es va implantant gràcies a la intracultura del grup, ja que pateix una segona socialització respecte del cos, del qual s'aïlla, en integrar-se a la unitat (Reiner, 1992, 107 i sq.). Per això és important que els plans de formació permanent assegurin el tractament de les matèries generals i els principis deontològics, a més del que és propi de l'especialitat (Monjardet, 27). Pot arribar el cas que el bon funcionament es deteriori tant que s'imposi la dissolució del grup i la refundació de la unitat sobre unes pautes noves d'actuació, si els costos es consideren menors que els riscos (Monjardet, 1996, 269-270; Reiner, 1992, 264).

Quant a les unitats especials, cal preveure sempre els mecanismes de la seva integració a la situació general mitjançant la difusió dels seus sabers i tècniques a la resta del cos; és una manera de contrarestar el seu aïllacionisme i aprofitar el seu magisteri per elevar el nivell general, i també de recuperar inversió, fins arribar a la contracció o la dissolució de la unitat especial com a conseqüència de la generalització del seu grau de competència, del seu «saber fer», amb l'estratègia docent d'establir unes «xarxes de saber» policial a costa del temps disponible d'aquest personal, seguint l'esquema de Reiner i Illich (Nassif, 1980, 284).¹³

Les unitats d'elit o especialitzades representen una gestió de risc, cal considerar-les sempre sospitoses de lliscaments en profit propi, afavorit per la manca de control efectiu en rebre instruccions prou ambigües que els atorguen un marge ampli de maniobra, que Monjardet descriu com «xecs en gris» (1996, 209) i Reiner tracta (1992, 216-217) en analitzar què fa el policia amb els poders formals atorgats. En alguns casos es fa per defensar el seu estatus o la seva supervivència, a

13. L'especialitat de conductor, que va sorgir el 1922 amb la creació del Parc de Màquines, ha deixat de ser-ho amb la generalització de la conducció de vehicles en els anys vuitanta. La de radiotelegrafista, que es va iniciar el 1935, se la va endur l'avanç tecnològic del tèlex, el fax i la digitalització. La ràpida difusió de la informàtica, que s'havia iniciat el 1972 per al cos, ja és una aptitud generalitzada en les seves tecnicitats bàsiques.

costa de les altres unitats, sisant-los les seves intervencions si creuen que el nivell de la demanda no justifica l'existència de la unitat d'elit i, evidentment, protagonitzant les actuacions més significatives davant l'opinió pública o la interna. Aquest tipus de cost sobre la moral del cos s'ha de neutralitzar, encara que el prestigi de la unitat d'elit sol fer còmplice d'aquesta erosió el comandament (Reiner, 1992, 116).

5. EL SISTEMA D'ENSENYAMENT DE LA GUÀRDIA CIVIL

120

La Guàrdia Civil va tardar a dissenyar un sistema d'ensenyament propi i professionalitzat, ja que els oficials van ser subministrats per l'Exèrcit de Terra fins al 1955, any en què va sortir de l'Acadèmia Especial la primera promoció d'oficials de carrera. L'Acadèmia va ser creada per Camilo Alonso Vega, el qual va tenir un llarg i estructurant mandat de gairebé dotze anys com a director general de la Guàrdia Civil¹⁴ —fet que mostra la durada en el comandament com un recurs institucional.

Alonso Vega va completar l'estructura docent del cos impulsant el Centre d'Instrucció per a la formació dels oficials de promoció interna, els procedents de l'Exèrcit i els oficials superiors, i les acadèmies regionals per a la formació de suboficials, caporals i guàrdies, comptant ja amb el Col·legi de Guàrdies Joves, fundat el 1853 per Ahumada per fomentar l'autoreclutament. Fins aleshores, la formació era autodidacta sobre la base de promptuaris i l'estudi de reglaments, i els que reunien les condicions requerides per a l'ascens passaven un examen a la comandància, el terç i/o la direcció general. La formació per a oficials en acadèmia amb pla d'estudis reglat s'havia dut a terme solament de manera intermitent i escassa abans de la Guerra Civil. Alonso Vega aconsegueix posar en funcionament una formació reglada professional per a l'accés a guàrdia, a caporal —inici de la carrera professional—, a sergent i a oficial.

Però encara és l'experiència del servei el veritable moment de l'aprenentatge, en què el veterà traspasa la seva visió del servei i de la vida del cos al neoprofessional;¹⁵ per això Ahumada ja recomanava que no es destinés més d'un guàrdia

14. Camilo Alonso Vega —home de la confiança de Franco, que provenia de l'ensenyament militar (havia estat professor a l'Acadèmia de Saragossa i director general d'Ensenyament Militar, en un mandat llarg similar al d'Ahumada)—, aconsegueix formar una Guàrdia Civil Nova, l'actual, procedent de la fusió del que quedava dels trenta mil guàrdies civils i els quinze mil carrabiners després de la Guerra Civil i la depuració, a la qual cosa s'afegien uns deu mil suboficials excedents de la Guerra Civil. Es van reprofesionalitzar, imposant-los una disciplina draconiana sobre la base dels preceptes de la Cartilla que es recullen en el Reglament per al servei de 1943, encara en vigor pel que fa als seus principis, neutralitzadors en alguns aspectes de la deontologia derivada tant de les reials ordres de 1978 com dels principis expressats a la LOFCS.

15. A les primeres seqüències de la pel·lícula *Belle Époque* (Trueba, 1995) s'escaifica tràgicament un cas de discrecionalitat policial, amb el qual es mostra el resultat de la socialització alienant en el compliment del deure del guàrdia que atempta contra el cap de parella —que, a més, és el seu sogre— perquè deixa fugir el pròfug d'acord amb un concepte més evolucionat i actual de l'aplicació de la legalitat, que no té caràcter automàtic sinó que es contextualitza en la finalitat de coadjuvar a la tranquil·litat pública i en el sosteniment d'altres valors superiors —en aquest cas la llibertat i la vida—, que el neoprofessional no discerneix fins al moment de la seva desesperació. Eren els efectes d'un concepte determinat de formació del guàrdia com a «força».

nou per *puesto* i que els primers sis mesos de servei l'acompanyés sempre un veterà o el comandant del *puesto*, recomanació que s'ha seguit fins fa poc temps perquè avui ja no hi ha tants guàrdies veterans disponibles. Aquella formació es completava sobre el terreny amb el sistema d'*acadèmies diàries* (l'antecedent a la Guàrdia Civil del concepte de formació permanent), que transmet el comandant del *puesto* i que inspeccionen i completen els comandaments superiors, en les quals s'analitzen casos pràctics i es repassen els reglaments, principalment. La retallada dels horaris de servei i l'escassetat de les plantilles han trencat la seva dinàmica diària i s'han substituït per plans permanents d'instrucció i per cursos d'actualització (disp. add. 3a del RD 1562/1995, de 21 de setembre, de directrius dels plans d'estudis dels ensenyaments de formació per a l'accés a les escales de suboficials i bàsica de la Guàrdia Civil, i disp. add. 3a del RD 1563/1995, per a l'accés a les escales superior i executiva de la Guàrdia Civil).

La revolució que s'està duent a terme en l'ensenyament del cos, que ha elevat el nivell d'estudis d'ingrés a les diferents escales en adaptar el currículum i els plans d'estudis als estàndards de qualitat que exigeix l'homologació de les titulacions en el sistema educatiu general, permetrà —si es resolen els problemes de la seva implementació (Lasén, 1995)— comptar amb uns professionals amb una base intel·lectual i cultural àmplia i sòlida, sobre els quals es podran articular els ensenyaments de perfeccionament que les exigències professionals d'especialització requereixin per atendre tant les demandes socials i institucionals de serveis com les de la pròpia organització en un marc democràtic de convivència (Elías, 1990, 23).

L'arquitectura docent de la Guàrdia Civil, que segueix l'esquema de la Llei 17/1989, reguladora del règim del personal militar professional, i també els principis educatius de la Llei orgànica general del sistema educatiu (LOGSE, art. 1 i 2) i els seus requisits de qualitat (art. 51), comprèn un ensenyament de formació, servida per l'estructura pròpia de centres docents, amb la qual cooperen altres centres militars o del sistema educatiu general, adreçada a formar el personal per a l'ingrés a cada una de les quatre escales: superior, executiva, de suboficials i caporals, i de guàrdies. Els estudis que es completen, a més de permetre l'accés a la primera ocupació de cada escala, atorguen, respectivament, l'equivalència de llicenciat, diplomad, tècnic superior i tècnic.

Per sobre d'aquest nivell docent —que es completa amb un període de pràctiques controlades en el servei—, s'insereixen al llarg de la carrera els períodes d'ensenyament de perfeccionament, és a dir:

- a) de *capacitació* per a les tasques o categories superiors;
- b) d'*especialització* per a àrees determinades de les missions del cos o funcions de l'organització (els comandaments superiors s'ensinistren en la direcció, la gestió, l'administració i la cooperació en la seguretat o la defensa, a través de les estructures d'estudis superiors, pròpies o alienes, amb el suport de la universitat mitjançant concerts);
- c) d'*actualització*, articulat per a tots els nivells, a fi de mantenir el personal permanentment adaptat a les variacions de la legislació, dels canvis socials i de

les innovacions científiques i tecnològiques que afectin la pràctica del servei i les missions de la institució, així com per corregir els defectes que es detectin com a conseqüència de les pròpies inspeccions i avaluacions i de la demanda social.

6. L'ENSENYAMENT D'ESPECIALITZACIÓ

L'ensenyament d'especialització respon a les necessitats de professionalització més àmplia i d'aprofundiment en les matèries que constitueixen la missió i les funcions del cos, per estar a l'alçada de les exigències de la creixent demanda de cooperació interpolicial nacional i estrangera i per disposar de personal qualificat per gestionar, dirigir i administrar una corporació complexa de setanta mil homes i dones,¹⁶ que ha de subministrar un servei públic també complex en una gamma diferenciada de situacions i àmbits, per a la qual cosa s'ha de coordinar, a més, amb les administracions de l'Estat, autonòmiques i locals, i amb els cossos o serveis de policia que en depenen.

Aquest tipus d'ensenyament està avui més a prop de la idea de prestació de serveis que no del concepte d'una mera «força», corrent que es generalitza des dels anys vuitanta i que exigeix un altre tipus de seguretat que no l'ofert per l'acció contra el delictiu (Morgan i Newburn, 1997, 74 i sq.).

De fet, la millora del rendiment d'una plantilla determinada passa per l'organització més adequada —que implica un lideratge eficient i motivador—, l'acció de la qual s'enforteix amb una dotació de mitjans que la potenciïn o multipliquin (de locomoció, transmissions, informàtics...) i, sobretot, amb l'augment de la qualificació dels seus components. Aquesta perspectiva demana canvis en l'organització, en la comunicació interna i en el lideratge, en un procés de *feed-back* en el qual s'integra la demanda i la col·laboració social, ciutadana i institucional (Elías, 1990, 29 i sq.). Aquests canvis presenten alguns dilemes a l'organització, ja que el cos hauria de realitzar només allò que pugui dur a terme amb garanties (Morgan i Newburn, 1997, 144 i sq., i 153).

Aquesta línia s'ha anat seguint en el cos sense cap direcció explícita i d'una manera aparentment atzarosa (Gil Calvo, 1995, 99 i sq.). En relació amb aquesta qüestió, Martín Fernández (1990, 98-99) explica les ineficiències evidents (Lasén, 1994, 231-249) d'una organització insuficientment professionalitzada com a resultat de la combinació dels seus atributs contingents amb la incertesa del treball i indica que es recorre a la militarització per resoldre-les; malgrat això, no dona compte del fet que l'organització sap dotar-se de respostes adequades i funcionals amb la demanda històrica de serveis. D'altra banda, com sosté Reiner (1992, 6),

16. Sobre les dones en els cossos policials, Martín Fernández (1994), en un estudi de caràcter qualitatiu i centrat sobre les policies locals, analitza la seva manera de professionalitzar-se; Jar Couselo (1997), en el seu treball editat conjuntament per l'Institut de la Dona i el cos, presenta la situació comparada en l'àmbit nacional (policies municipals, autonòmiques: *Ertzaintza*, Mossos d'Esquadra, Foral de Navarra, i estatals: Cos Nacional de Policia i Guàrdia Civil) i l'europeu (Bèlgica, Itàlia i França), sobre les dones a les forces armades i a la policia.

la militarització és una resposta deslegitimadora que no controla el creixement del desordre, idea que coincideix amb l'experiència del cos fins a la Guerra Civil.

I és que, malgrat això i per sobre de tot, o en oposició al militarisme formal i real del cos (López Garrido, 1982, 97-100 i 107 i sq.) ha existit sempre un corrent de professionalització profunda (Lasén, 1985), encara no ben investigada, encunyada en el concepte de «servei» que regeix la vida quotidiana de la institució, i que ha generat una gamma àmplia de treball social en paral·lel a la coerció legal, cosa que era obligada per la precarietat de la societat civil que mancava d'òrgans especialitzats per dotar-se d'aquests serveis. Aquesta orientació apareix des del primer Reglament i se sintetitza també en l'apellatiu de la Benemèrita a la institució, situació que ha conviscut amb el domini directe del cos pels comandaments militars fins que el 1991 desapareix l'Estat Major, a càrrec d'oficials de l'Exèrcit; actualment encara es manté la vinculació amb el Ministeri de Defensa en qüestions de selecció, formació i perfeccionament del personal, destinacions i desplegament, que comparteix amb el Ministeri d'Interior, i les qüestions d'ascensos i situacions, a més de les missions militars que se li assignin, són de competència exclusiva de Defensa.

L'estructura docent del cos no pot atendre totes les necessitats específiques de qualificació, per la qual cosa se serveix de l'oferta docent externa, nacional i estrangera, militar i civil, a fi de completar les necessitats de formació del personal de la Guàrdia Civil, com preveu també l'article 6 de la Llei orgànica 2/1986, de forces i cossos de seguretat (LOFCS).¹⁷ El mes de gener de cada any, la Subdirecció General d'Operacions expressa a la de Personal les necessitats d'efectius qualificats; la Prefectura d'Ensenyament informa la Subdirecció General de Personal sobre la seva viabilitat tenint en compte els mitjans i el pressupost disponibles, amb vista a la qual cosa Operacions prioritza les necessitats i la Subdirecció General de Personal presenta a final d'any el Pla de cursos per realitzar en centres propis o aliens.

Els set centres propis de formació especialitzada (escoles de Trànsit, Investigació Policial, TEDAX, Ensinistrament de Gossos, Muntanya, Ensinistraments Especials i Servei Fiscal), amb una oferta de nou-centes setanta-cinc places, tenen, en principi, la garantia d'un alumnat permanent per dotar de personal qualificat els serveis i les unitats especials, i s'imparteixen uns setanta cursos per any de durada diferent. Actuen també com a centres d'experimentació i investigació i de divulgació de procediments, tècniques i tàctiques del servei al qual assisteixen, i d'assessorament tècnic en el seu àmbit, amb una relació molt directa amb els seus serveis, dels quals es nodreixen de material de pràctiques, d'instructors i de complement de professorat.

Atès que aquests centres van néixer de la necessitat de formar el personal —sense que hi hagués un pla preconcebut a causa de la indefinició orgànica que

17. La Policia Foral de Navarra constitueix un exemple a seguir en l'aprofitament dels recursos docents disponibles a l'Estat, perquè articula la formació del seu personal de manera que es completa amb cursos a Àvila, Mollet del Vallès, Arkaute i Mèrida. Encara cal incrementar el nivell de suport mutu entre els centres docents dels diversos cossos policials, la qual cosa redundaria en l'augment i l'homogeneïtzació de la seva qualitat.

hi havia com a conseqüència de l'autogestió del cos sobre la base d'ordres generals internes dels seus directors—,¹⁸ s'han expandit els serveis amb els seus òrgans de formació sense contradir ni alterar la seva base orgànica, de caràcter territorial, per la qual cosa ara s'està tractant d'ajustar el nombre de centres per abaratir-ne el manteniment, tant d'instal·lacions i mitjans materials com de l'ús de recursos humans.

No obstant això, la creixent dimensió funcional de la fluida arquitectura del cos n'ha afectat l'organització territorial de tres maneres diferents: en primer lloc, l'absorció d'efectius procedents de les unitats territorials cap a les especialitats ha despoblat la plantilla dels *puestos*, ja que les unitats i els serveis especials es creen sense augmentar la plantilla del cos; en segon lloc, l'absorció del personal més motivat i més ben preparat de la professió, una gran part del servei del qual s'invisibilitza davant la població, desqualifica indirectament les unitats territorials, i, en tercer lloc, en els anys vuitanta la Guàrdia Civil ha passat de ser una organització homogènia d'efectius polivalents a ser una organització complexa d'efectius especialitzats.¹⁹

Aquesta realitat es tradueix en el fet que les comandàncies han de manar, coordinar i gestionar un conglomerat de serveis especialitzats (Policia Judicial, SEPRONA, Fiscal, Informació, Marítim, Trànsit...) que obeeixen a prefectures funcionals de caràcter tècnic i centralitzat, amb les quals, sense compartir la seva responsabilitat, articulen el seu treball en cooperació i coordinació amb les unitats territorials de la seva demarcació, responsables inexcusables de l'eficàcia del servei del cos davant de la població a la qual serveixen. Encara s'ha d'elaborar un disseny més adaptat del tipus d'òrgan de comandament per a aquesta nova realitat de la comandància, que exigeix un cap de formació polivalent i un *staff* que prepari en el temps i l'espai la intervenció conjunta i coordinada dels diversos serveis especialitzats, que avui es realitzen sobre la base de l'experiència del servei que ha acumulat el COS (centre d'operacions) i els diversos comandaments.

Aquesta situació orgànica fluida demana un esforç de formació especialitzada per als diversos nivells de comandaments; però l'expansió de les unitats més especialitzades encara no s'ha acabat i, per bé que ja arriba al 50 % dels efectius, aquesta fase extensiva de l'especialització encara durarà uns anys i s'ha de conjugar amb les exigències d'especialització en profunditat de grups dins de cada unitat o servei especialitzat, davant les demandes de més qualificacions per la tecnifi-

18. No vol dir que la Guàrdia Civil no disposi d'un organigrama, ni que els seus serveis funcionals no estiguin definits, sinó que ha mancat un esquema director i, per tant, el creixement de l'organització funcional (encara en expansió) respecte de l'organització territorial necessita una reflexió sobre el seu abast, ja que la facilitat de gestionar els recursos humans pel director general contraposa l'agilitat en l'adaptació a les demandes amb la perversió de la falta de responsabilitat per la seva inadequació.

19. Actualment, hi ha dinou unitats o serveis especialitzats que absorbeixen uns vint-i-cinc mil efectius, la dimensió dels quals va des dels vuit mil de l'Agrupació de Trànsit fins als menys de cent de la Unitat Especial d'Intervenció (UEI), per la qual cosa els serveis que no garanteixen un nombre regular i suficient d'alumnes per any han hagut de generar el seu propi òrgan de selecció i qualificació del personal, en col·laboració amb la Prefectura d'Ensenyament, que és l'òrgan central responsable de la selecció, la formació, el perfeccionament i l'actualització dels efectius de la Guàrdia Civil, que en un futur pròxim haurà d'alliberar de la seva càrrega docent els serveis i les unitats que encara resten, proseguint la modernització de l'organització en allò que té de divisió racional del treball.

cació dels serveis, les tecnologies dels mitjans i els sabers de tot tipus, i amb el nivell adequat per poder prestar el servei que requereix la ciutadania, cada cop més exigent amb els seus drets d'acord amb el grau creixent de democratització.²⁰

Dins dels serveis operatius especialitzats (Fiscal, Policia Judicial, Informació, SEPRONA, Intervenció d'Armes, Trànsit, Muntanya, Marítim, Desactivació d'Explosius, Cinològic i Protecció i Seguretat) i les unitats especials (Agrupació Rural de Seguretat, Agrupació d'Helicòpters, Assumptes Interns i Unitat Especial d'Intervenció) hi ha uns grups, equips o seccions amb més especialització en un àmbit que assegurí la seva ocupació contínua i que s'implementen de manera central, regional o provincial, segons els casos; és el cas dels diversos grups especials d'Activitats Subaquàtiques (GEAS), el Grup Especial de Seguretat (GES), els grups d'especialistes en Transports, els grups d'Informació Fiscal Antidroga (GIFAS) i la seva Unitat Central, o la Unitat Central Operativa (UCO) de Policia Judicial. Aquestes unitats es van completant amb unes altres a mesura que la necessitat d'especialització es va fent indispensable.

125

7. EL DISSENY DEL CURRÍCULUM

El disseny dels ensenyaments d'especialització s'elabora a partir de l'anàlisi de les tasques (de les quals es dedueixen els sabers i les habilitats motores i intel·lectuals que es necessiten) i també de les conductes adaptades funcionalment i deontològicament a les diverses tasques i funcions de la unitat —com exposa sistematitzadament Martín Fernández (1990)—, seguint els principis generals de funcionament adaptats a les necessitats de la unitat concreta i proposant les metodologies pedagògiques que els desenvolupin, d'acord amb la finalitat general i els objectius concrets per a les adquisicions de sabers, habilitats i conductes.

L'economia en la seva aplicació aconsella l'adquisició dels fonaments teòrics i normatius mitjançant el treball individual a distància, i completar-los i assentar-los en la fase presencial, després de verificar en les proves d'accés que es tenen les condicions de base necessàries en coneixements, habilitats i aptituds psicològiques i físiques.

El disseny dels cursos combina l'ensinistrament progressiu en les diverses perícies amb la introducció en l'activitat professional per a la qual es prepara, per evitar el *gap* (en anglès, buit) entre la formació i l'activitat professional (Martín Fernández, 1994, 21; Monjardet, 1996, 58), de manera que només faci falta mostrar i exercitar, en el volum que permeti adquirir el nivell desitjat d'execució, una selecció tipus de

20. El personal amb algun curs d'especialització es distribueix de la manera següent: oficials, el 142 % (més d'un curs de mitjana); suboficials, el 98 %; caporals, el 85 %, i guàrdies, el 43 %. És a dir, els cursos acompanyen l'ascens en la carrera. Atesa l'antiguitat de l'especialitat i la importància dels seus efectius, les qualificacions més esteses són les relatives a trànsit, que les té un 40 % del personal de tots els nivells; les fisicooperatives, amb un 21 %; les operatives i tecnicopoliciales, amb el 18 % del personal; les logísticoburocràtiques tenen el 17 %, i en expansió accelerada, des d'un 2 %, les tecnocientífiques.

les intervencions habituals, totes les que suposin un risc greu o tinguin una rellevància important i totes les que hagi de desenvolupar per si mateix sense rebre suport o auxili, i es deixa la resta per a l'aplicació analògica d'acord amb l'experiència professional. El període de pràctiques en situació de responsabilitat ultimarà la selecció del candidat, que ha hagut de passar per situacions límit d'estrès o dificultat dins del marc d'activitats previsibles en la nova etapa professional.

8. LES UNITATS D'ELIT A LA GUÀRDIA CIVIL

126

En la Guàrdia Civil el reclutament per a qualsevol dels més de seixanta-cinc cursos d'especialització es du a terme per convocatòria universal publicada en el BOE, en la qual s'indiquen els requisits de concurrència (edat, ocupació, antiguitat, incompatibilitat, prioritats) i proves que han de passar per accedir al nombre de places convocades, i també el compromís de servei que es contreu amb la superació del curs.

No hi ha un criteri unívoc que defineixi o determini la formació d'una unitat especialitzada; els criteris que es poden deduir de les unitats existents són:

- dedicació exclusiva a una funció o activitat (Agrupació Rural de Seguretat, Intervenció d'Armes)
- necessitat d'ensenyaments específics en una matèria o àrea d'activitat (Fiscal, SEPRONA, Trànsit)
- necessitat d'un ensinistrament específic per al maneig d'instruments o equips especialitzats (helicòpters, serveis marítics, transmissions, GEAS, TEDAX, trànsit, informàtica)
- desenvolupament de les funcions del cos en un àmbit particular que exigeix les tècniques adequades (muntanya, mar, aire, carretera, subaquàtic, subsòl)
- dependència específica d'autoritats o administracions alienes (Trànsit, Policia Judicial, Duanes, Operacions de Manteniment de la Pau)

A aquests criteris s'afegeixen els de la tradició històrica (serveis Rural i Fiscal) i la importància qualitativa (Guàrdia Reial) o quantitativa (serveis de protecció i seguretat d'edificis públics i establiments penitenciaris i instal·lacions). Cal distingir també les especialitats que constitueixen serveis logístics (Servei de Material Mòbil, Armament) o de suport al personal (Psicologia). Per tot això, els dissenys dels ensenyaments que es necessiten donen lloc a un nombre tan elevat de cursos diferenciats i es preveu una oferta progressiva i continuada de cursos d'especialització al llarg de la carrera dins de cada especialitat.

Per tant, el personal de les unitats d'elit d'una especialitat ha passat primer pel curs d'aprenentatge bàsic de l'especialitat i, després, darrere un període d'exercici professional, per cursos monogràfics o específics per assolir el domini que cal. A això s'afegeix un període d'experiència professional avaluada, en què cada candidat va mostrant les seves aptituds i les seves limitacions, el resultat del qual és la continuació en la unitat d'elit o tornar a l'especialitat comuna.

Les diferents finalitats dels cursos en determinen el disseny;²¹ així, un TEDAX ha d'aprendre en el curs tot el que cal per dur a terme la seva intervenció professional des de la seva incorporació al nou servei. Qualsevol innovació en la detecció d'artefactes es difon de manera immediata pel servei i s'incorpora a l'ensenyament d'aquesta Escola. Per a les unitats que funcionen en equip, el qual coordina l'acció d'especialistes en diverses matèries, el curs assegura el nivell suficient d'ensinistrament a cadascuna i de l'actuació cooperativa, que després es continua perfeccionant en el decurs del servei, com és el cas dels equips de Policia Judicial i d'Atestats de Trànsit, la UEI, els GEAS o les tripulacions del Servei Marítim. I els cursos per als comandaments d'aquestes unitats contenen, a més de les matèries específiques, la problemàtica i la gestió d'aquestes unitats. La superació del curs habilita per a la realització de l'activitat professional corresponent, acreditada per una certificació d'aptitud.

127

L'ajustament de la durada de la fase de presència dels cursos, mediatitzada a vegades per qüestions pressupostàries, és en funció de:

- la qualitat de la fase de correspondència a distància
- el nivell de les persones seleccionades, previst a les proves
- l'anàlisi correcta de tasques que cal aprendre
- la distribució subsegüent de càrrega lectiva i pràctiques
- la necessitat de realització de pràctiques en situació de servei real
- el temps necessari per a l'adquisició de les habilitats i les pautes de conducta indispensables

La formació permanent d'aquestes unitats passa regularment per l'intercanvi d'experiències amb altres unitats similars de l'àmbit nacional o d'altres països, com pot ser el cas de la UEI amb els GEOS del Cos Nacional de Policia, amb el GIGN de Gendarmeria o amb la unitat similar dels Carabinieris. En aquests contactes els comandaments examinen i avaluen les tècniques i els materials i també, més específicament, l'encarregat de la formació o l'ensinistrament i dipositari de la doctrina de l'ocupació, ja que en les unitats d'elit la innovació és contínua com a conseqüència de les experiències de servei, a més de les variacions tecnològiques, fet que aconsella evitar la rotació excessiva de comandaments, perquè constitueixen un recurs primordial de la unitat d'elit (Monjardet, 1996, 132).

21. El disseny de la formació per a la UCO i la UEI constitueixen un exemple de l'especificitat del currículum de cada curs; així, la primera Unitat Central Operativa de Policia Judicial, atesa la diversitat de qualificacions necessàries segons les especialitats delinqüencials, ha de captar el personal ja titulat i qualificat com a policia judicial, al qual se sotmet a proves d'aptitud per al servei específic abans d'integrar-se a la Unitat.

En el cas de la UEI, es verifica també una selecció per aptituds (idiomes, mecànic de ràdio, arts marcial, operador d'informàtica, mecànic d'armament, mantenidor d'aparells elèctrics...) als quals se'ls passa, a més, unes proves de caràcter físic amb marques atlètiques adaptades al perfil general de la unitat, excepte per als llocs logístics, als quals se'ls passa respecte de la seva aptitud per verificar el grau de coneixements i destreses, i per a tots les proves d'aptitud psicològica i un examen mèdic per detectar qualsevol defecte o lesió orgànica o funcional que sigui incompatible amb la seva funció. Les condicions d'accés són les d'haver passat tres anys de servei actiu, tenir menys de vint-i-nou anys, excepte per als llocs logístics, i que s'hagin estat a la Unitat un mínim de cinc anys.

El problema principal que presenten aquestes unitats és el de poder comptar amb el relleu immediat del seu personal molt qualificat que causi baixa, ja que no és fàcil trobar amb oportunitat els candidats amb les característiques que fan falta (s'exploren una mitjana de setanta a cent candidats per plaça), a pesar de tenir una base tan àmplia com és la plantilla de la Guàrdia Civil. Per això, la gestió de personal ha de permetre la continuïtat a la unitat sense alterar-la per motius d'ascens, i disposar de suport logístic per solucionar-li l'habitatge, l'accés a col·legis, etc., a fi de poder comptar amb la màxima disponibilitat i dedicació professional dels seus components, ja que per a aquests darrers pot suposar en alguna d'aquestes unitats uns cent dies a l'any fora de la seva base. Per això cal tenir una cura exquisida, a més de la formació, de la motivació pel servei i de la moral de la unitat.

128

BIBLIOGRAFIA

- BALLBÉ, Manuel. *Orden público y militarismo en la España constitucional (1812-1983)*. Madrid: Alianza Editorial, 1983.
- DAHRENDORF, Dalf. *Ley y orden*. Ed. Cuadernos Civitas, 1994. Traduït per L. M. Díez-Picazo de l'original *Law and order* (1985).
- DEFLEM, Mathieu. *Crime, Law and Social Change*. Netherlands: Kluber Academic Publishers, 1992 («The invisibilities of social control», pàg. 177-192).
- DOMÍNGUEZ-BERRUETA, Miguel; FERNÁNDEZ DE GATTA, Dionisio; M. FERNANDO, Marcos; T. NEVADO, Pedro. *Constitución, Policía y Fuerzas Armadas*. Ed. Marcial Pons, 1997.
- ELÍAS, Norbert. *La sociedad de los individuos*. Ed. Península, 1990. Traduït per J. A. Alemany de l'original *Die Gesellschaft der Individuen* (1987).
- *Compromiso y distanciamiento*. Ed. Península, 1990. Traduït per J. A. Alemany de l'original *Engagement und diestanzierung* (1983).
- ERBES, J. M. i altres autors. *Polices d'Europe*. París: IHESI; Ed. l'Harmattan, 1992.
- FOUCAULT, Michel. *Vigilar y castigar*. 3a ed. en castellà. Traduït per A. Garzón del Camino de l'original *Surveiller et punir* (1975).
- GARCÍA DE SOLA, Pablo. «Campo de entrenamiento». A: *El País de Negocios*, 27 d'abril de 1997, pàg. 28.
- «Competencia profesional». A: *El País de Negocios*, 18 de maig de 1997, pàg. 33.
- GIL CALVO, Enrique. *El destino*. Barcelona: ed. Paidós, 1995.
- HELLER, Agnes; FÉHER, Ferenc. *El péndulo de la modernidad*. Traduït de l'anglès per M. del Carmen Ruiz de Elvira (1992, inèdita).
- HIRSCHMAN, Albert O. *Défection et prise de parole*. Ed. A. Fayard, 1995. Traduït de l'anglès per Claude Besseyrias de l'original: U. Press, Harvard (EUA), 1970.
- JAR COUSELO, Gonzalo. *Las mujeres en la policía y las Fuerzas Armadas. Especial referencia a la Guardia Civil*. Ed. Instituto de la Mujer y Guardia Civil, 1997.
- LASÉN PAZ, Maximiliano. «La formación del oficial de la Guardia Civil». A: *Revista de Estudios Históricos de la Guardia Civil*, 34, pàg. 11-36, 1985.
- «La Guardia Civil, una organización para el control social». A: *Cuadernos de Trabajo Social*, 7, pàg. 231-249. Ed. Universidad Complutense, 1994.

- «La motivación del profesorado en la Guardia Civil». A: *Cuadernos de la Guardia Civil*, 13, pàg. 109-23. Ed. Universidad Complutense, 1995.
- «La acción social en el cuerpo». VI Seminari Duc d'Ahumada, 1995, ed. M. J. i Y., 172-175.
- LÓPEZ GARRIDO, Diego. *La Guardia Civil y los orígenes del Estado centralista*. Barcelona: ed. Crítica-Grijalbo, 1982.
- MARTÍNEZ GARCÍA, Miguel. «La Gendarmería Nacional francesa y la fundación de la Guardia Civil». A: *Cuadernos de la Guardia Civil*, 16, pàg. 186-205, 1996.
- MARTÍNEZ RUIZ, Enrique. *Creación de la Guardia Civil*. Madrid: Editora Nacional, 1976.
- McNEILL, William H. *La búsqueda del poder. Tecnología, fuerzas armadas y sociedad desde 1000 d. C.* Ed. Siglo XXI, 1988. Traduït per René Palacios Mora i Isabel Peña de l'original *The pursuit of power. Technology, armed force and society since A. D. 1000*. 1a ed. University of Chicago Press, 1982.
- MARTÍN FERNÁNDEZ, Manuel. *La profesión de policía*. 111. Madrid: CIS; Siglo XXI, 1990.
- *Mujeres policía*. 134. Madrid: CIS; Siglo XXI, 1994.
- MILLS, C. Wright. *La élite del poder*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1957. Traduït per Florentino M. Turner i E. de Champourcin de l'original *The power elite*. New York: Oxford University Press, 1956.
- MONJARDET, Dominique. *Ce que fait la police: sociologie de la force publique*. París: ed. La Decouverte, 1988.
- MORGAN, Rod; NEWBURN, Tim. *The future of policing*. Oxford: Clarendon Press, 1997.
- NASSIF, Ricardo. *Teoría de la educación*. Madrid: ed. Cincel-Kapelusz, 1980.
- OTERINO CERVELLÓ, Armando. «Un cuerpo hermano: los Mozos de Escuadra». A: REHGC, 8, pàg. 103-144, 1971.
- REINER, Robert. *The politics of the police*. 2a ed. Herdfordsire: Harvester Wheatsheaf; Simon & Schuster, 1992.
- RICO, J. M. *Policía y sociedad democrática* (compilació). Madrid: Alianza, 1983.